

Robert Vannoy, Kutoka Uhamishoni, Hotuba ya 3A

Mapitio ya Bahari Nyekundu Kuingia Jangwani

I. Ukombozi Kutoka Misri, Kutoka 1-11 F. Pasaka, Kutoka 12:1-13:16 Mwishoni mwa kipindi chetu mara ya mwisho, tulizungumzia Pasaka ambayo ni nambari ya Kirumi I, “Ukombozi kutoka Misri, Kutoka 1-11,” herufi F, “Pasaka, Kutoka 12:1-13:16.” Kama unakumbuka mwishoni mwa kipindi chetu cha mwisho, tuliangalia manukuu ya aya kutoka kwa maelezo ya hotuba ya J. Motyer kuhusu, “Theolojia ya Pasaka,” na akafupisha theolojia ya Pasaka kwa maneno hayo 5: upatanisho, wokovu, mbadala, ukombozi na hija.

G. Kuondoka Misri na Kutoroka kupitia Bahari Nyekundu – Kutoka 13:17-15:21 Kwa hivyo tutaanzia hapo na kuendelea hadi G, ambayo ni, “Kuondoka Misri na kutoroka kupitia Bahari Nyekundu – Kutoka 13:17-15:21.” Nadhani tunaweza kusema kwamba ukombozi kamili kwa Waisraeli haukutokea hadi walipovuka na kuvuka Bahari Nyekundu. Inashangaza, katika tukio hilo moja Israeli inakombolewa na Misri inaangukia chini ya hukumu ya Mungu. Una kitu sawa na kile ulichokuwa nacho wakati wa mapigo, ambapo kulikuwa na ubaguzi kati ya Wamisri na Waisraeli. Hapa unaona mfano mwingine wa hilo. Katika sura ya 12, mstari wa 33, baada ya pigo hilo la mwisho, kifo cha wazaliwa wa kwanza, Wamisri waliwahimiza watu kuharakisha na kuondoka nchini, vinginevyo, waliogopa, "Sote tutakufa." Kwa kweli, ukirudi kwenye mstari wa 31, Farao aliwaambia Musa na Haruni na kusema, "Ondokeni kwa watu wangu, ninyi na Waisraeli. Nendeni mkamtumikie Bwana kama mlivyoomba. Chukueni kondoo na ng'ombe wenu kama mlivyosema, nendeni mkanibariki." Kwa hiyo Farao na Wamisri wakawahimiza Waisraeli waondoke, jambo ambalo walifanya, lakini Farao akabadilisha mawazo yake.

Ukifika sura ya 14, unasoma katika mstari wa 5, “Mfalme wa Misri alipoambiwa kwamba watu wamekimbia, Farao na maafisa wake walibadili mawazo yao kuwahusu na kusema, ‘Tumefanya nini? Tumewaacha Waisraeli waende zao na tumepoteza huduma

zao.” Kwa hiyo wakaanza kuwafuata. Hilo ni jambo tulilolitaja mapema. Wamisri hawakutaka kupoteza huduma zao. Walitaka kuwadhibiti, kuwanufaisha, kuwanyonya na kutowapoteza. Sasa ufahamu ukawajia – tumepoteza nguvu kazi hii kubwa. Twende tukawalazimishe warudi.

Kwa hivyo, Waisraeli wanakimbia kutoka Misri, na Farao anaamua kuwafuata. Angalia mtazamo wa Waisraeli. Katika mstari wa 10 wa sura ya 14, “Farao alipokaribia, Waisraeli wakainua macho na kumbe Wamisri walikuwa wakiwafuata. Wakaogopa sana, wakamlilia Bwana. Wakamwambia Musa, ‘Je, ni kwa sababu hapakuwa na makaburi huko Misri ulituleta jangwani tufe? Umetutendea nini kututoa Misri? Hatukukuambia huko Misri, ‘Tuache tuwatumikie Wamisri.’ Ingekuwa bora kwetu kuwatumikia Wamisri kuliko kufa jangwani.” Sasa baada ya ishara na maajabu haya yote ya miujiza ambayo Bwana alikuwa amewafanyia haionekani kama jibu la shukrani sana. Walimlilia Bwana ili akomeshe ukandamizaji wao na Bwana alikuwa amejibu maombi yao na kuwaokoa. Lakini kisha wakalalamika. Huu ni wa kwanza kati ya mfululizo wa malalamiko unaoanzia hapa hadi kipindi chote cha jangwa ambapo Israeli walikuwa wakinung’unika na kulalamika kila mara.

1. Maombi na Vitendo   Lakini jibu la Musa ni lipi? Katika sura ya 14 mstari wa 13 Musa anajibu, “Msiogope. Simameni imara nanyi mtaona ukombozi atakaowaletea Bwana leo. Wamisri mliowaona leo hamtawaona tena. Bwana atawapigania ninyi. Mnahitaji kutulia tu.” Kile ambacho Bwana anamwambia Musa katika mstari wa 15 na 16 ni, “Je, unanililia mimi? Waambie Waisraeli waendele mbele na kuinua fimbo yako, nyosha mkono wako juu ya bahari ili kuyagawanya maji ili Waisraeli waweze kuvuka katika nchi kavu.” Nadhani katika kauli hiyo unaona Bwana anatutaka tuombe na kutafuta ukombozi wake lakini wakati huo huo, anataka tuchukue hatua. Waisraeli wanasonga mbele na akawaokoa. Hilo linatuleta kwenye tukio hili la ajabu la mgawanyiko wa maji uliowawezesha Waisraeli kuvuka Bahari Nyekundu. Nitasema kitu kuhusu Bahari Nyekundu baada ya dakika moja—lakini katika mstari wa 21 unasoma, “Usiku huo wote Bwana aliirudisha bahari nyuma kwa upepo mkali wa mashariki na maji

yakagawanyika na Waisraeli wakapita kati ya bahari katika nchi kavu.”

2. Kuvuka Bahari Nyekundu kulikuwa wapi? Swali mara nyingi huibuka kuhusu kupita huku katika Bahari Nyekundu, kuhusu ni wapi hasa hili lilitokea na ni maji gani ambayo Waisraeli waliweza kuvuka. Katika Kutoka 13:17, unasoma, “Farao alipowaacha watu waende zao, Mungu hakuwaongoza katika njia ya kupitia nchi ya Wafilisti, ingawa hiyo ilikuwa fupi.” Kwa maneno mengine, bila shaka wangeenda kaskazini na kisha moja kwa moja hadi eneo la Gaza kusini mwa Kanaani wakifuata barabara kuu ya pwani ya Via Maris iliyosafiriwa sana. Lakini hakuwaongoza hivyo, kwani Mungu alisema, “Wakikabiliwa na vita, huenda wakabadili mawazo yao na kurudi Misri. Kwa hiyo Mungu akawaongoza watu kupitia njia ya jangwani kuelekea Bahari Nyekundu.”

3. Yam Suph — Bahari ya Matete Hapo unapata marejeleo ya kwanza ya Bahari Nyekundu. Ukiwa na tafsiri ya NIV utaona maandishi hapo, Kiebrania ni *yam suph* yaani “Bahari ya Matete.” Kiebrania ni *yam suph* , ambayo kwa kweli hutafsiriwa ni “Bahari ya Matete.” Tafsiri "Bahari Nyekundu" inatokana na Septuagint - hivyo ndivyo watafsiri wa Septuagint walivyotafsiri Kiebrania *yam suph* , na kisha ikaja kupitia Vulgate ya Kilatini na kuendelea hadi matoleo ya Kiingereza. Ukiangalia matumizi ya neno *yam suph* mbali na hapa katika simulizi hii ya Kutoka, utagundua kuwa ina matumizi mbalimbali. Kwenye slaidi ya 14 ukiangalia rasi ya Sinai una miili hii miwili ya maji - hii ni ghuba upande wa magharibi wa rasi ya Sinai, ambayo leo inajulikana kama Ghuba ya Aqaba na hii ni Ghuba ya Suez upande wa mashariki. Leo tunachokiita Bahari Nyekundu iko chini ya ramani. Unapata mikono hii miwili ikitoka Bahari Nyekundu, moja upande wa mashariki wa Rasi ya Sinai, moja upande wa magharibi. Sasa turudi kwenye Ghuba ya Suez. Ukiangalia katika kitabu cha Hesabu, unaweza kupata *yam suph* ikimaanisha eneo hili la maji. Lakini pia unaweza kuikuta ikitumika, na inaonekana katika kesi hii, kwa kile kinachoitwa eneo la Maziwa Mabichi hapa juu kati ya ncha ya Ghuba ya Suez na hadi Bahari ya Mediterania. Kuna mfuatano wa maziwa na inaonekana kumaanisha eneo hilo pia.

4. Njia ya Kutoka Unapofika kwenye njia ya Kutoka, kwenye ramani hii utaona maeneo kutoka Ramesesi, ambapo ndipo walipoanzia, juu na juu ya visiwa vya pwani huko na chini kwenye barabara kuu ya pwani. Lakini hilo linaonekana kuwa haliwezekani sana kwa sababu ya mstari huo tuliousoma dakika chache zilizopita ambapo Bwana aliwaambia katika mstari wa 17 wa sura ya 13 kwamba hawangepitia njia kupitia nchi ya Wafilisti, ingawa hiyo ilikuwa fupi. Kulikuwa na ngome za Wamisri kando ya ile inayoitwa "njia ya kwenda nchi ya Wafilisti" na inaonekana kama Waisraeli wangekuwa katika matatizo makubwa ikiwa wangejaribu kupanda njia hiyo. Kwa hivyo kama tunavyoona kwenye slaidi ya 15, watu wengi wanafikiri kwamba njia ya Kutoka ilikuwa kupitia kusini-mashariki, kuelekea chini upande huu na kisha kuvuka mojawapo ya Maziwa haya ya Bitter na ni mojawapo ya Maziwa ya Bitter ambayo ni *yam suph* , inayoitwa "Bahari Nyekundu" ya maandishi ya kibiblia. Nadhani ni muhimu kufahamu hilo kwa sababu ukisoma "Bahari Nyekundu" na kutazama ramani utashangaa jinsi Israeli ilivyotoka hapa chini kutoka kwenye ramani hii kuelekea kusini na kuvuka Bahari Nyekundu. Bahari Nyekundu ni maji mengi. Upepo mkali wa mashariki unaovuma usiku kucha hautahamisha maji ya Bahari Nyekundu. Huenda ungeweza kuhamisha maji katika eneo hili katika eneo la ziwa kwa njia ambayo ingewawezesha Waisraeli kuvuka. Kwa hivyo inaonekana kama hiyo ndiyo njia bora ya kuangalia njia ya Kutoka.

5. Ugumu wa Majina ya Mahali Kuna majina kadhaa ya mahali yaliyotajwa katika maandishi. Bila shaka, kumekuwa na umakini mkubwa uliotolewa kwa majina hayo ya mahali ili kujaribu kubainisha njia ya Kutoka. Tatizo ni kwamba majina ya maeneo ni magumu sana kuyatambua. Kutoka 13:17 inasema, "Hawakutaka kwenda katika njia ya kupitia nchi ya Wafilisti, lakini Mungu aliwaongoza watu katika njia ya jangwa kuelekea hii *suph yam* ." Lakini Kutoka 12:37 inasema, "Waisraeli walisafiri kutoka Ramesesi hadi Sukothi. Na kisha unasoma katika 13:20, baada ya kuondoka Sukothi walipiga kambi Ethamu pembezoni mwa jangwa. Kwa hivyo kuna ubishi kuhusu eneo halisi la maeneo hayo.

Lakini jambo la kuvutia ni kwamba ni kutoka hapo ndipo walipogeuka. Unasoma katika Kutoka 14:1 na 2, “Bwana akamwambia Musa, ‘Waambie Waisraeli warudi nyuma wakapige kambi karibu na Pi Hahirothi, kati ya Migdoli na bahari. Wapige kambi kando ya bahari, wakikabili Baal-Sefoni.’” Kuna majina matatu ya mahali katika 14:1 na 2—Pi Hahirothi, Migdoli, na Baal-Sefoni. Wanafunzi wengi wa jiografia wanasema maeneo hayo matatu hayatambuliki. Hayo ndiyo maeneo muhimu tunayohitaji kujua ikiwa tunataka kweli kubainisha njia ya Kutoka. Hata hivyo, ni zamu hiyo inayowafuata Waisraeli huku maji yakiwa upande mmoja na jeshi la Wamisri likiwafuatilia upande mwingine. Nadhani unachokiona hapa ni hali ya kuvutia. Mungu aliwaamuru wageuke. Bwana akamwambia Musa, “Waambie Waisraeli wageuke na kupiga kambi mahali hapa.” Na kisha mstari wa 3, “Farao atafikiri Waisraeli wanatangatanga katika nchi kwa kuchanganyikiwa, nami nitaufanya moyo wake kuwa mgumu naye atawafuata.” Kwa hivyo unaona, Bwana anaandaa jukwaa ili kumleta Farao aje hapa tena na kuwashambulia Waisraeli, jambo ambalo lingemwezesha Mungu tena kuonyesha nguvu zake, mkono wake, uwezo wake, na kujiletea utukufu kwa kuwaletea Wamisri hukumu na ukombozi Waisraeli. Angalia mstari wa 4, ambapo Bwana alisema, “Nitaufanya moyo wa Farao kuwa mgumu naye atawafuatia, lakini nitajipatia utukufu kwa Farao na jeshi lake lote.” Kisha angalia kifungu kinachofuata—ni kauli ile ile ambayo tumekuwa nayo katika mfululizo huo wa mapigo kumi—“Na Wamisri watajua ya kuwa mimi ndimi Bwana.” Na hilo linarudi kwenye swali la Farao katika 5:1, “BWANA ni nani? Kwa nini nimumikie Bwana?”

6. Israeli Waliokolewa Wamisri Waangamizwa Ukishuka hadi 14:17-18, Bwana anasema, “Nitajipatia utukufu kwa Farao na jeshi lake lote kwa magari yake na wapanda farasi wake; nao Wamisri watajua ya kuwa mimi ndimi Bwana nitakapojipatia utukufu kwa Farao, magari yake na wapanda farasi wake.” Kwa hivyo una mwendelezo katika ukombozi huu kupitia Bahari Nyekundu, ambayo ni sawa kabisa na tuliyoiona katika mapigo. Katika ufafanuzi wa Nahum Sarna kuhusu Torati, kitabu cha Kutoka, anazungumzia mbinu ya kuwapotosha Wamisri na kuwavutia kwenye maangamizi yao.

Kisha anasema, “Misri haionekani tena katika historia ya Israeli hadi wakati wa Sulemani.” Baada ya ukombozi huu kupitia Bahari Nyekundu wakati mwingine utakaposoma kuhusu Wamisri ni wakati wa Sulemani. Kwa hivyo huu ulikuwa ukombozi mkubwa kwa Israeli.

Mwishoni mwa sura ya 14, una kauli muhimu sana katika mistari ya 30 na 31, “Siku ile Bwana alipowaokoa Israeli kutoka mikononi mwa Wamisri na Israeli waliona Wamisri wamelala ufukweni wamekufa na Waisraeli walipoona nguvu kuu ya Bwana ikionyeshwa dhidi ya Wamisri, watu wakamcha Bwana na kumtumaini yeye na Musa mtumishi wake.” Kwa hivyo unaona, Israeli waliona ukombozi huu mkuu, na ilikuwa tendo hili kuu la Mungu kwa niaba yao lililowaongoza kwenye imani na imani katika Bwana na pia katika Musa, ambaye ndiye Bwana alimtumia kuwaongoza kutoka Misri. Unaona kauli hiyo katika mstari wa 31, “Waisraeli walipoona,” NIV inasema, “nguvu kuu.” Kwa kweli ni “mkono mkuu,” ukiangalia hilo kwa Kiebrania. Kwa hivyo mkono wa Misri haukuwa sawa na mkono wa Mungu alipowaokoa Israeli kutoka Misri.

II. Israeli Jangwani – Kutoka 15:22 hadi Mwisho wa Kitabu cha Kumbukumbu la Torati

Hebu tuendeleo kwenye nambari ya Kirumi II, “Israeli Jangwani,” Kutoka 15:22 hadi mwisho wa kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Hilo ni jambo la msingi sana. Baada ya ukombozi kupitia Bahari Nyekundu, Israeli huanza safari yao kwenda Sinai na wanazuiliwa, kuanzia wakati huo hadi kipindi cha miaka thelathini na minane cha kutangatanga jangwani kabla hawajafika kwenye tambarare za Moabu kabla tu ya kuingia katika nchi ya Kanaani kuelekea mwisho wa maisha ya Musa. Huu ni ukombozi wao kutoka Misri hadi kipindi cha miaka 40 mwishoni mwa Kumbukumbu la Torati, na bila shaka, katikati yake ni Israeli huko Sinai.

Ninaweza kutaja kabla ya kuendelea, sura ya 15 ni muhtasari wa kishairi wa ukombozi huo mkuu kupitia Bahari Nyekundu. Una maelezo ya simulizi yake katika sura ya 14, na kisha unapata wimbo huu wa Musa na Miriamu unaosherehekea ushindi huo kupitia Bahari Nyekundu. Kwa hivyo ndiyo maana tulianza mstari wa 22 ambapo unasoma Musa aliwaongoza Israeli kutoka Bahari Nyekundu na kwenda jangwani la

Shuri.

A. Umuhimu wa Kipindi Hiki Taarifa A kwenye muhtasari wako ni, "Umuhimu wa kipindi hiki." Maoni machache tu ya jumla hapa. Ni kipindi kifupi cha muda—miaka 40. Ninasema kifupi kwa sababu ukilinganisha na kipindi cha mfumo dume, kinachotangulia kitabu cha Kutoka, kuanzia Mwanzo 12 hadi Mwanzo 50, hiyo ni miaka 215. Kwa hivyo kuna kipindi kirefu zaidi cha muda katika Mwanzo 12-50, ambacho ni sura 38, kurasa 68 pekee katika Biblia ya Kiebrania, miaka 215. Hapa una miaka 40 ambayo inachukua kurasa 353 katika Biblia ya Kiebrania na sura 137. Kwa maneno mengine, hapa una kipindi kifupi cha muda, lakini labda mara tano zaidi ya nyenzo takriban. Bila shaka, sehemu kubwa ya nyenzo hizo ni nyenzo za kisheria katika sheria ambayo Musa alifichua kwenye Mlima Sinai. Kwa hivyo kwa kiasi kikubwa ni nyenzo za kisheria badala ya simulizi ya kihistoria. Nadhani matokeo yake mara nyingi simulizi ya kihistoria hupuuzwa. Mkazo uko kwenye nyenzo za kisheria. Unapofikiria Mambo ya Walawi unafikiria nyenzo za kisheria. Kumbukumbu la Torati ni nyenzo za kisheria, kama ilivyo sehemu ya mwisho ya kitabu cha Kutoka. Lakini mambo yanayotokea katika sehemu hii ya Agano la Kale kuanzia Kutoka 15 hadi mwisho wa Kumbukumbu la Torati yana umuhimu mkubwa katika historia ya Israeli. Ningesema kwamba nyenzo hii inachukua nafasi ya umaarufu mkubwa katika historia ya ufunuo katika Agano la Kale lote. Sababu ya hilo ni kwamba ni katika sura hizi tunajifunza kuhusu kuanzishwa kwa agano la Sinai kati ya Yahweh na wazao wa mababu—Abrahamu, Isaka na Yakobo. Ni kupitia agano hilo lililoanzishwa kwenye Mlima Sinai kupitia kazi ya Musa ndipo taifa la Israeli lilipoanzishwa rasmi kama watu wa agano la Mungu. Hilo ndilo lililotokea. Chini ya masharti ya agano hilo, taifa hili jipya lililoanzishwa ni taifa ambalo litatawaliwa na Yahweh kama mfalme wao wa kimungu. Kwa hivyo unaweza kusema taifa ni taifa la kitheokrasi. Mungu ndiye mfalme.

1. Maoni kuhusu Nyenzo za Kisheria Nyenzo za kisheria zinazoonekana katika sehemu kubwa ya sehemu hii ya Agano la Kale ni masharti ya agano, wajibu ambao

mfalme huyu mkuu anawapa watu ambao ameingia nao katika agano. Nyenzo hizo za kisheria zinapewa Israeli anapofafanua jinsi Israeli wanavyopaswa kuishi. Israeli ilipaswa kuishi kwa njia ambayo iliwatenganisha na kila taifa lingine duniani. Walipaswa kuishi kama watu wa agano la Mungu.

Nataka kutoa maoni machache kuhusu sheria. Labda umesikia kwamba unaweza kugawanya sheria katika makundi matatu ya nyenzo, na kuna thamani fulani katika aina hiyo ya mgawanyiko: sheria ya maadili, sheria ya kiraia na sheria ya sherehe. Unaposikia aina hiyo ya uainishaji wa sheria, sheria ya maadili kwa kawaida hurejelea Amri Kumi katika Kutoka 20. Nadhani lebo bora kwa Amri Kumi ni sheria ya msingi. Nadhani hiyo ni lebo bora kwa sababu ukisema ni sheria ya maadili tofauti na sheria ya kiraia na sherehe, karibu inamaanisha kwamba hakuna vipengele vya maadili katika sheria ya kiraia na sherehe, ambavyo hakika vipo. Lakini Amri Kumi ni sheria za msingi. Amri Kumi zinafanyiwa kazi katika sheria ya kiraia na sherehe na kupewa umbo halisi la kanuni hizi za kufikirika zaidi. Nitasema zaidi kuhusu hilo baadaye. Lakini una sheria za msingi, Amri Kumi, sheria ya kiraia ni kanuni za masuala ya familia, ndoa, haki za mali, urithi, jinsi unavyowatendea watumwa, mambo ya aina hiyo yanayohusiana na shirika la kijamii na kiserikali. Basi ni wazi una kiasi kikubwa cha nyenzo zilizotolewa katika sheria ya sherehe ambazo ni kanuni za maadhimisho ya kidini, dhabihu, aina za dhabihu, jinsi zilivyopaswa kuletwa, sherehe, jinsi zinavyopaswa kuzingatiwa, majukumu ya makuhani, kila aina ya mambo ya ibada ya aina hiyo.

Sasa, kama nilivyokwisha sema, nyenzo hizo za kisheria zimetolewa ili kuwaongoza Waisraeli katika mwenendo wa maisha yao ya kila siku. Hili ni muhimu sana kwa sababu walipaswa kuishi maisha yao kwa njia zinazolingana na kanuni hizi zote. Kanuni hizo zilitumika kama kizuizi dhidi ya uovu. Ikiwa mtu angefuata sheria, bila shaka angeishi maisha ambayo yangemheshimu Mungu na angeepuka makosa mengi ambayo mtu angeweza kujihusisha nayo.

Nadhani muhimu zaidi, sheria ilikuwa kioo ambacho Waisraeli wangeweza kujiona kama wenye dhambi na kutambua hali yao ya kuanguka. Hakuna mtu angeweza kuishi kikamilifu kulingana na majukumu yote ya sheria. Na kama Warumi 3:20

inavyosema, "Kwa sheria ufahamu wa dhambi huja." Na Wagalatia 3:24 inasema, "Sheria ilikuwa mwalimu wetu wa shule ili kutuleta kwa Kristo," kwa sababu hatimaye mtu anapotambua kutoweza kwake kuishi kulingana na mahitaji yote ya sheria, ndivyo vinavyomleta mtu kwa Kristo. Maoni mafupi kuhusu nyenzo hizo za kisheria. Kama nilivyosema hapo awali, nyenzo hizo za kisheria zimewekwa katika mfumo wa kihistoria. Wasiwasi wetu hasa uko katika mfumo wa kihistoria na hiyo inajumuisha kile kilichotokea Mlima Sinai na kisha kutangatanga jangwani baadaye.

B. Sifa za Jumla za Kipindi Hiki 1. Ukombozi ni wa Kwanza

Tuendeleo kwenye B, "Sifa za jumla za kipindi hiki." Nina mambo madogo manne hapo katika muhtasari wako. Ya kwanza ni, "Ukombozi ni wa kwanza." Ukombozi wa Israeli kutoka Misri ukawa ungamo kuu la Israeli ya kale kuhusiana na matendo makuu ya Mungu kwa niaba yake. Israeli walipotafakari historia yao na jinsi Mungu alivyofanya kazi katika historia yao, jambo lililochukua nafasi kubwa zaidi lilikuwa ukombozi wao kutoka Misri. Hilo linakuwa ndilo jambo kuu la ungamo la Israeli la matendo ya kuokoa ya Mungu katika historia yao ya zamani.

a. Upyaji wa Agano Tatu na Tukio la Kutoka Acha nikuelekeze tu sehemu chache zaidi katika Maandiko ambapo marejeleo yanafanywa nyuma kwa kile ambacho Mungu alifanya katika kuwakomboa Israeli kutoka Misri. Katika Kumbukumbu la Torati 26, Kumbukumbu la Torati ni ufufuo wa agano mwishoni mwa kipindi cha jangwa, kuna kanuni ya kuleta sadaka za malimbuko na zaka. Israeli inaambiwa unapoleta malimbuko ya nchi kwa Bwana kama sadaka, katika mstari wa 5 wa Kumbukumbu la Torati 26, "Ndipo utakapotangaza mbele za Bwana Mungu wako" Nini? Huu ni ungamo. "Baba yangu alikuwa Mwaramu aliyekuwa akitangatanga. Alishuka Misri na watu wachache, akaishi huko, akawa taifa kubwa, lenye nguvu na wingi. Lakini Wamisri walitutesa, wakatutia kazi ngumu. Kisha tukamlilia Bwana, Mungu wa baba zetu. Bwana akasikia sauti yetu, akaona taabu yetu, na mateso yetu, na mateso yetu. Kwa hiyo Bwana akatutoa Misri kwa mkono wenye nguvu na mkono ulionyoshwa, kwa ishara na maajabu.

Akatuleta hapa, akatupa nchi hii, nchi ijaayo maziwa na asali." Unaona kiini cha ungamo hilo kile ambacho Bwana alikuwa amekifanya hapo awali kwa ajili ya Israeli. Lengo ni ukombozi huo kutoka Misri.

Katika Yoshua 24:17, una ufufuo mwingine wa agano, na una ufufuo wa agano katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati mwishoni mwa maisha ya Musa. Kiongozi anayefuata wa Israeli ni Yoshua. Mwishoni mwa maisha ya Yoshua anawaita Israeli wote Shekemu na tena unapata sherehe ya ufufuo wa agano. Angalia katika 24:17, Yoshua alisema, "BWANA, Mungu wetu, ndiye aliyetutoa sisi na baba zetu kutoka Misri kutoka nchi ya utumwa, akafanya ishara zile kubwa mbele ya macho yetu. Alitulinda katika safari yetu yote katika mataifa yote tuliyoyapitia. Bwana akayafukuza mataifa yote mbele yetu, wakiwemo Waamori, ili wakae katika nchi hiyo." Kwa hiyo Bwana amefanya nini? Alituokoa kutoka Misri, na akatuleta katika nchi ya Kanaani.

Ukienda 1 Samweli 12, mara tu baada ya kipindi cha Waamuzi na wakati huo utawala wa kifalme ulipoanzishwa, kuna sherehe nyingine ya ufufuo wa agano iliyofanywa na Samweli huko Gilgali. Tukio hilo lilikuwa ni kuapishwa kwa Sauli kuwa mfalme. Samweli anasema nini? 1 Samweli 12:6 inasema, "Samweli akawaambia watu, 'Bwana ndiye aliyewaweka Musa na Haruni, akawatoa baba zenu kutoka Misri. Sasa simameni hapa kwa sababu nitawakabili nikiwa na ushahidi mbele za Bwana kuhusu matendo yote ya haki aliyoyafanya Bwana mbele ya baba zenu baada ya Yakobo kuingia Misri. Walimlilia Bwana awasaidie, naye Bwana akawatuma Musa na Haruni, akawatoa baba zenu kutoka Misri, akawaweka mahali hapa. Lakini walimsahau Bwana, Mungu wao." Kwa hivyo tena, lengo ni ukombozi kutoka Misri.

b. Kutoka kwa Manabii na Baada ya Uhamishoni Ukienda kwa manabii, kwa mfano, Mika 6:3 na inayofuata, una kile kinachoitwa kifungu cha kesi ya agano ambapo Israeli wamevunja agano na Bwana anakuja kuwahesabia hesabu kwa hilo. Kwa hivyo unasoma katika 6:3, "Sikilizeni anachosema Bwana, simameni, teteeni kesi yenu kabla milima haijasikia mnachosema . Sikilizeni, enyi milima, shtaka la Bwana. Sikilizeni, enyi misingi ya milele ya dunia, analeta mashtaka dhidi ya Israeli." Shtaka hilo kimsingi ni

kwamba mmevunja agano. Lakini angalia kinachofuata, “Enyi watu wangu, nimewatendea nini? Nimewalemeaje? Nijibuni. Niliwatoa kutoka Misri na kuwakomboa kutoka nchi ya utumwa. Nilimtumua Musa kuwaongoza ninyi na Haruni na Miriamu. Watu wangu wanakumbuka Balaki mfalme wa Moabu” na kadhalika. Kwa hivyo Bwana anawataka Israeli wawajibishwe na kwa kufanya hivyo anawakumbusha yale aliyowatendea. Amekuwa mwaminifu kwao, lakini wamemwacha. Lakini kiini cha yale aliyowatendea ni ukombozi huu kutoka Misri. “Nimewatoa kutoka Misri.”

Nenda kwenye Nehemia 9. Kuna ombi la Nehemia pale anapokiri dhambi ya Israeli kwa kumwacha Bwana na katika sala hiyo, Nehemia 9:9, anasema, “Uliona mateso ya baba zetu huko Misri, ukasikia kilio chao katika Bahari ya Shamu, ukatuma ishara na maajabu mbele ya Farao na watu wake wote. Unajua jinsi Wamisri walivyowatendea kwa kiburi. Ukajifanyia jina ambalo liko hata leo,” na hii ni karne nyingi baadaye. “Uligawanya bahari mbele yao ili waweze kupita katika nchi kavu. Lakini uliwatupa waliowafuatia vilindini kama jiwe katika maji yenye nguvu. Mchana uliwaongoza kwa wingu la nguzo, na usiku nguzo ya moto ilikuwa kama nuru ya mchana.”

Kwa hivyo hii inakuwa ungamo kuu la Israeli kuhusu kile ambacho Mungu amewafanyia. Aliwakomboa kutoka Misri. Ungamo hilo lina marejeleo ya kimwili au kijiografia: Misri. Lakini lina ishara ya kiroho ya ukombozi kutoka kwa dhambi na kifo. Unakumbuka tulipozungumzia Pasaka. Tulisema Pasaka iliwakumbusha Israeli kuhusu ukombozi wao kutoka Misri. Lakini pia iliwakumbusha Israeli kuhusu ukombozi wao kutoka kwa dhambi na kifo. Ilikuwa wakati damu hiyo iliponyunyiziwa juu ya kizingiti na miimo ya milango ndipo malaika wa mauti alipopita juu ya Waisraeli. Waisraeli walihitaji kazi hiyo ya upatanisho ya damu kila sehemu kama vile Wamisri walivyohitaji. Na hivyo unapata lugha ya ukombozi ikitumika kuhusiana na ukombozi wa Israeli kutoka Misri. Ukirudi kwenye Kutoka 15, maelezo hayo ya kishairi ya ukombozi wao, angalia mstari wa 13 wa Kutoka 15, "Kwa upendo wako usioisha, utawaongoza watu uliowakomboa. Kwa nguvu zako utawaongoza hadi makao yako matakatifu." Katika mstari wa 16 wa Kutoka 15, unasoma, “Kwa nguvu za mkono wako, watatulia kama

jiwe—mpaka watu wako wapite, Ee Bwana, hata watu uliowanunua wapite. Utawaleta na kuwapanda.” Kwa hivyo unapata aina hiyo ya lugha inayotumika katika ukombozi huu kutoka Misri. Israeli ilikombolewa, Israeli ilinunuliwa.

c. Kutoka katika Zaburi Ukienda Zaburi 74, una mwangwi wa hili katika mstari wa 2, ambapo mtunga zaburi anasema, “Wakumbuke watu uliowanunua zamani,” neno lile lile kama katika Kutoka 15, “kabila la urithi wako uliowakomboa.” Ukienda Zaburi 77, mstari wa 7-15, mtunga zaburi yuko katika hali ambayo anadhani Bwana amekataa upendeleo wake na yuko kimya. Unasoma katika mstari wa 7, “Je, Bwana atamkataa milele? Je, hataonyesha upendeleo wake tena? Je, upendo wake usiokoma umetoweka milele? Je, Mungu amesahau kuwa na rehema? Je, amezuia huruma yake kwa hasira?” Kwa hivyo mwandishi wa zaburi hii yuko katika hali ya dhiki ambapo anahisi kana kwamba Bwana amemsahau. Lakini katika mstari wa 10 anasema, “Ndipo nilipofikiri, ‘Nitaomba haya: miaka ya mkono wa kuume wa Aliye Juu Sana. Nitayakumbuka matendo ya Bwana, naam, nitayakumbuka maajabu yako ya zamani. Nitayatafakari matendo yako yote, nitayatafakari matendo yako makuu. Ee Mungu, njia zako ni takatifu. Ni mungu gani aliye mkuu kama Mungu wetu? Wewe ndiwe Mungu utendaye miujiza: Unaonyesha nguvu zako kati ya watu.” Kisha angalia mstari wa 15, “Kwa mkono wako mkuu uliwakomboa watu wako, wazao wa Yakobo na Yusufu. Maji yalikuona, Ee Mungu, maji yalikuona na kutetemeka... mbingu zilivuma kwa radi; mishale yako ilianguza huku na huko. Ngurumo yako ilisikika katika kisulisuli, umeme wako uliangaza ulimwengu; nchi ilitetemeka na kutetemeka. Njia yako ilipita baharini, njia yako kati ya maji makuu, ingawa nyayo zako hazikuonekana.” Haya yote yanazungumzia nini? Mstari wa 20, “Uliwaongoza watu wako kama kundi kwa mkono wa Musa na Haruni.” Huo ndio ukombozi kupitia Bahari Nyekundu. Hapa kuna maelezo mengine ya kishairi kuhusu hilo, lakini una lugha hapa ya ukombozi tena katika mstari wa 15. “Kwa mkono wako wenye nguvu uliwakomboa watu wako.” Ukombozi huu ndio unaompa tumaini mtunga-zaburi ambaye alikuwa amekata tamaa. Alidhani Mungu alikuwa akimsahau kisha anajikumbusha, “Lazima nifikirie kuhusu matendo makuu na makuu ya Bwana hapo

awali na ambayo yanatupa tumaini kwa wakati ujao.” Lakini hoja yangu hapa ni: ukombozi ni msingi. Hapa kuna kundi la watu ambao Mungu huwaokoa na kuwaokoa kwa njia ya kimiujiza isiyo ya kawaida na katika dhabihu ya Pasaka ukombozi wao kutoka Misri unahusishwa na ukombozi wao kutoka kwa dhambi na kifo. Lugha inayotumika kuelezea kwamba ukombozi ni lugha ya ukombozi. Kwa hivyo ukombozi ni msingi.

2. Nchi ya Ahadi Ilikuwa Lengo Hebu tuendeleo hadi 2, “Nchi ya Ahadi ilikuwa lengo.” Israeli iliongozwa kutoka Misri ili kuingia na kumiliki nchi ya Kanaani ambayo Mungu alikuwa amemuahidi Abrahamu. Lakini kwa sababu ya ukosefu wa imani na kutotii njiani, iliyoandikwa katika Hesabu, Israeli ilihukumiwa kwa kipindi cha miaka 38 cha kutangatanga jangwani na kizazi kipya kingeirithi nchi ya Kanaani. Kwa hivyo Nchi ya Ahadi ilikuwa lengo, lakini Israeli ilikuwa na mengi ya kujifunza kabla ya kuruhusiwa kuingia Nchi ya Ahadi. Nadhani katika muktadha mpana wa harakati za historia ya ukombozi, kuingia Kanaani kuna umuhimu wa kawaida. Nadhani inakuwa kawaida katika njia ya muda ya kuingia katika baraka za uzima katika agano jipya na kisha hata zaidi ya hapo, nadhani inapata utimilifu wake wa juu zaidi katika hali iliyobaki ya milele. Kwa hivyo Israeli inaingia katika nchi ya Kanaani. Kanaani ilikuwa iwe nchi ya mapumziko. Lakini uzoefu wa Israeli katika nchi ya Kanaani sio kila wakati wa mapumziko kwa sababu Israeli ilishindwa sana kufikia kile Mungu alichotaka kutoka kwao kiasi kwamba sehemu iliyobaki ya nchi ya Kanaani ilijaa kazi. Katika agano jipya kuna hisia ya kiroho na hatimaye katika pumziko la milele baadaye. Pumziko la mwisho la Mungu bado linakuja.

Waebrania 3 na 4 zinazungumzia hilo. Sitaki kuchukua muda kuangalia kifungu hicho kwa undani, lakini angalia Waebrania 4:9. Mwandishi wa Waebrania anasema, “Basi, imesalia raha ya Sabato kwa watu wa Mungu. Kwa maana yeyote anayeingia katika raha ya Mungu pia hupumzika kutoka katika kazi yake mwenyewe kama vile Mungu alivyopumzika kutoka katika kazi yake. Basi na tufanye bidii kuingia katika raha hiyo ili mtu yeyote asije akaanguka kwa kufuata mfano wao wa kutotii,” hiyo ni kutotii

kwa Waisraeli. Kihistoria, inazungumzia nchi ya Kanaani. Kiroho, au kimatibabu, ni picha ya utimilifu wa wokovu unaopatikana na watu wa Mungu, na kimatibabu inazungumzia ufalme wa milele na kuishi na kutawala kwetu pamoja na Kristo. Kwa hivyo hapa kuna wazo linaloletwa kuhusiana na kuingia katika nchi ya Kanaani ambalo lina umuhimu wa kitheolojia na kuwa mada ya kitheolojia inayopitia Maandiko mengine yote.

3. Utunzaji wa Kiroho wa Mungu kwa Watu Wake Hebu tuendelee kwenye 3, “Utunzaji wa Kiroho wa Mungu kwa watu wake.” Mungu alitoa maagizo ya ujenzi wa hema ya kukutania. Hatimaye maskani ilijengwa. Kisha Bwana anashuka juu yake, anakaa katikati ya watu wake. Hapo ndipo mwisho wa kitabu cha Kutoka. Kwa hivyo anakaa nao. Kuanzia hapo na kuendelea, nguzo ya moto na wingu iliyokuwa juu ya maskani hiyo ingeinuka na kusonga mbele ili kuwaongoza Israeli katika safari yao jangwani. Kwa hivyo Bwana alitoa mwongozo, alitoa maji, alitoa chakula, alitoa mavazi ambayo hayakuchakaa. Lakini unaposoma masimulizi hayo, licha ya utoaji huo wa ajabu, Waisraeli walishindwa mara kwa mara kuona na kuthamini hilo. Walinung'unika na kulalamika na hawakujibu kama walivyopaswa.

4. Sifa za Jumla za Sheria 4, “Sifa za jumla za sheria.” Nadhani unahitaji kuelewa kwamba watu hawa waliokombolewa kutoka utumwani Misri walianzishwa kama watu wa agano la Mungu. Hawakufanywa kuwa watu wa agano la Mungu kwa sababu ya wema wao wenyewe. Bali kwa sababu ya neema ya Mungu. Hiyo ndiyo msingi. Angalia Kumbukumbu la Torati 4:34-37. Musa anasema, “Je, kuna Mungu yeyote aliyewahi kujaribu kujichagulia taifa moja kutoka taifa lingine, kwa majaribu, na kwa ishara na maajabu, na kwa vita, na kwa mkono hodari, na kwa mkono ulionyoshwa, au kwa matendo makuu na ya kutisha, kama mambo yote aliyowafanyia Bwana, Mungu wenu, huko Misri mbele ya macho yenu? Mlionyeshwa mambo haya ili mpate kujua ya kuwa Bwana ndiye Mungu; ila yeye hakuna mwingine. Kutoka mbinguni alikufanya usikie sauti yake ili akuadhibu. Duniani alikuonyesha moto wake mkuu, na ukasikia maneno

yake kutoka katika moto.” Kisha angalia mstari wa 37, “Kwa sababu aliwapenda baba zenu, akawachagua wazao wao baada yao, akawatoa Misri kwa uwepo wake na nguvu zake nyingi, ili kuwafukuza mbele yenu mataifa makubwa na yenye nguvu kuliko ninyi, na kuwaingiza katika nchi yao, na kuwapa ninyi iwe urithi wenu, kama ilivyo leo.” Kwa nini aliwachagua Israeli? Mstari wa 37, “Kwa sababu aliwapenda baba zenu, na kuwachagua wazao wao baada yao.” Ndiyo maana aliwatoa. Angalia sura ya 7 mstari wa 7 wa Kumbukumbu la Torati, “Bwana hakuwapenda ninyi, wala hakuwachagua ninyi, kwa sababu mlikuwa wengi kuliko mataifa mengine, maana mlikuwa wachache kuliko watu wote; bali kwa sababu Bwana aliwapenda ninyi, na kutimiza kiapo alichowaapia baba zenu, ndipo alipowatoa kwa mkono wa nguvu, akawakomboa katika nchi ya utumwa, kutoka mkononi mwa Farao mfalme wa Misri.” Kwa hivyo hakuna kitu katika Israeli chenyewe kilichostahili upendeleo wa Mungu. Ni kwa sababu aliwapenda na kuwachagua baba zao. Ibrahimu aliwapa ahadi.

Tazama Kumbukumbu la Torati 9 mstari wa 4 na unaofuata, “Bwana, Mungu wako, atakapokwisha kuwafukuza mbele yako, usijisemee, Bwana amenileta hapa niimiliki nchi hii kwa sababu ya haki yangu.’ Hapana, ni kwa sababu ya uovu wa mataifa haya, Bwana atawafukuza mbele yako. Si kwa sababu ya haki yako, wala uadilifu wako, ndipo utakapoimiliki nchi hiyo; bali kwa sababu ya uovu wa mataifa haya, Bwana, Mungu wako, atawafukuza mbele yako, ili atimize aliyowaapia baba zako, Ibrahimu, na Isaka, na Yakobo. Basi fahamu, si kwa sababu ya haki yako, Bwana, Mungu wako, anakupa nchi hii njema uimiliki, kwa maana wewe ni watu wenye shingo ngumu.” Kwa hivyo si kwa sababu ya wema wa Israeli au chochote kilicho ndani ya Israeli kwamba walichaguliwa kuwa watu maalum wa Mungu bali ni kwa sababu Mungu aliweka upendo wake juu yao na kumpa Ibrahimu ahadi hiyo.

Lakini basi tunapata nini—anawaokoa kutoka Misri na kuwaleta Sinai ili kuanzisha agano lake nao lakini kisha anawapa sheria yake. Ukombozi haukuja kwa sababu ya matendo mema bali baada ya ukombozi Mungu anataka watu wake wawe watakatifu. Kwa hivyo anatoa sheria yake. Uchaguzi si fursa tu. Pia ni wajibu. Hiyo ndiyo sheria inayohusu. Israeli kama watu wateule wa Mungu walikuwa na wajibu

mkubwa wa kuishi maisha yao kulingana na wajibu wa agano ambao Mungu aliwawekea. Kwa hivyo hayo ni maoni ya jumla kuhusu kipindi hiki cha Israeli jangwani. Nitarudi kwenye suala hilo la sheria baadaye kidogo.

C. Kutoka Misri hadi Sinai, Kutoka 15:22-18:27   1. Mwanadamu na Kware

Tuendeleo kwenye C, “Kutoka Misri hadi Sinai, Kutoka 15:22-18:27,” na nina mambo mawili madogo. Sitatumia muda mwingi katika sehemu hii lakini nitaangazia mambo machache tu. Jambo la kwanza ni “mana na kware” yaliyotolewa katika sura ya 16. Mwishoni mwa sura ya 15, Waisraeli wananung’unika kwa sababu hawana maji na Bwana alitoa maji. Lakini tunapofika sura ya 16, na katika mstari wa 2, “Jumuiya nzima ilinung’unika dhidi ya Musa na Haruni. Waisraeli wakawaambia, ‘Laiti tungekufa kwa mkono wa Bwana huko Misri! Huko tuliketi kuzunguka vyungu vya nyama na kula chakula chote tulichotaka. Lakini mmetuleta nje jangwani hapa ili tufe kwa njaa na kusanyiko hili lote.’” Kwa hivyo tena unapata roho ya kulalamika licha ya yote ambayo Bwana alikuwa amewaandalia. Bwana anamwambia Musa katika mstari wa 4, “Nitawanyeshea mkate kutoka mbinguni. Watu watakwenda kila siku na kukusanya vya kutosha kwa kila mmoja na kwa njia hii nitawajaribu nione kama watafuata maagizo yangu. Siku ya sita wataandaa kile watakacholeta, na hicho kitakuwa mara mbili ya kile watakachokusanya siku zingine.” Basi Musa na Haruni wakawaambia Waisraeli wote, “Jioni mtajua ya kuwa ni Bwana aliyewaleta kutoka Misri.” Hapa kuna wimbo huu tena uliopitia mapigo yote ya Misri, ukombozi kupitia Bahari Nyekundu. Sasa pamoja na kulisha, ni ili mpate kujua ya kuwa ni Bwana aliyewaleta kutoka Misri. “Asubuhi mtaona utukufu wa Bwana kwa sababu amesikia manung’uniko yenu dhidi yake. Sisi ni nani hata mnung’unike dhidi yetu?” Musa pia akasema, “Mtajua ya kuwa ni Bwana, atakapowapa nyama jioni na mkate wote mtakao asubuhi.” Kwa hivyo Bwana tena ataonyesha nguvu zake akitoa kwa njia ya kimiujiza kwa ajili ya riziki ya Israeli.

Sasa nataka kutoa maoni machache kuhusu sehemu iliyobaki ya sura. Kwanza, maoni kuhusu jina “mana.” Kwa nini iliitwa “mana”? Katika mstari wa 14, unasoma, “Ule umande ulipoondoka, vipande vyembamba kama barafu vilionekana ardhini

jangwani. Waisraeli walipouona, wakasemezana, ‘Ni nini?’ Kwa maana hawakujua ni nini.” Inasema hapo Waisraeli wakasemezana “Ni nini?” Kwa Kiebrania hapo ni *man-hu* . Walisema *man-hu* . Kwa maana hawakujua ni nini. Ukiangalia marejeo yako ukurasa wa 19, katikati ya ukurasa, kuna maoni kutoka kwa ufafanuzi wa CF Keil kuhusu Agano la Kale. Anasema, “ *Mwanadamu* , au *mah* ni sehemu ya msemo maarufu, na imehifadhiwa katika Wakaldayo na Waethiopia, kwa hivyo bila shaka inachukuliwa kama Kisemiti cha awali.” Neno hili *mwanadamu* ni swali. Limetafsiriwa 'nini.' Kwa hivyo Waisraeli wanatoka nje na wanaona kitu hiki cha ajabu na kusema, “ni nini”—*man-hu* . Ukienda kwenye mstari wa 31, unasoma, “Watu wa Israeli waliuita mkate *mana* .” Kwa hivyo waliuita *mana* , kutokana na usemi huu walipouona kwa mara ya kwanza, “ni nini?” Kwa hivyo tafsiri ya *man-hu* hiyo imekuwa *mana* katika aina ya tafsiri, lakini kwa kweli inamaanisha, “ni nini?”

Maoni mengine machache mafupi kuhusu baadhi ya vipengele vya sura hiyo. Chakula cha siku moja hutolewa kwa wakati mmoja. Kwa kawaida hakingebaki usiku kucha. Kingeharibika isipokuwa siku ya saba. Siku ya sita wangepata mara mbili ya kiasi hicho ili wapate cha kutosha kwa siku ya saba, na kisha hakingeharibika. Angalia sura ya 16 mstari wa 16 na unaofuata, “Hili ndilo neno Bwana aliloamuru, ‘Kila mtu na akusanye kiasi atakachohitaji. Chukua pishi moja kwa kila mtu aliye naye hemani mwake.’ Waisraeli walifanya kama walivyoambiwa; wengine walikusanya vingi, wengine kidogo. Na walipopima kwa pishi, yeye aliyekusanya vingi hakuwa na vingi sana, wala yeye aliyekusanya kidogo hakuwa na kidogo sana. Kila mtu alikusanya kiasi alichohitaji. Kisha Musa akawaambia, ‘Mtu yeyote asibakishe hiki hata asubuhi.’ Hata hivyo, baadhi hawakumjali Musa; waliweka sehemu yake hadi asubuhi, lakini ilikuwa imejaa funza na ikaanza kunuka. Basi Musa akawakasirikia. Kila asubuhi kila mtu alikusanya kiasi alichohitaji, na jua lilipoanza kuwa kali, iliyeyuka. Siku ya sita walikusanya mara mbili ya kiasi hicho, omeri mbili.” Mstari wa 23, “Kesho itakuwa siku ya mapumziko, Sabato takatifu kwa Bwana. Kwa hivyo okeni mtakachooka na mkapike mtakachochemsha. Weka akiba chochote kilichobaki na ukiweke hadi asubuhi. Kwa hivyo walikihifadhi hadi asubuhi na hakikunuka wala kupata funza.” Kwa hivyo chakula cha siku moja baada ya

nyingine. Sasa kuhusiana na hili, inavutia kwamba una marejeleo hapa kuhusu Sabato, na hii ni kabla ya Amri Kumi za Kutoka 20. Hii ni kabla ya Sinai. Kwa hivyo kabla ya Sinai inaonekana wazi kabisa kwamba kulikuwa na utunzaji wa Sabato. Kwa kweli, unapokuja kwenye Amri Kumi, maneno ya amri kuhusu Sabato ni “kumbuka Sabato ili kuitakasa.” Imeandikwa kwa njia inayoonyesha kwamba kulikuwa na maarifa ya awali kuhusu Sabato. Inaonekana kwangu kwamba inaonyesha kwamba ilikuwa amri ya uumbaji. Kwa hivyo Sabato inarudi nyuma muda mrefu kabla ya Kutoka 20 na ufunuo wa Amri Kumi katika Mlima Sinai.

Mana pia ilitumika, nadhani, kufundisha masomo mengine. Ukiangalia Kumbukumbu la Torati 8:3, Musa anasema akitafakari hili, “Alikunyenyekeza, akakufanya uone njaa, kisha akakulisha mana, ambayo wewe wala baba zako hamkuijua.” Kwa nini? “Ili kukufundisha kwamba mwanadamu haishi kwa mkate tu, bali kwa kila neno litokalo kinywani mwa Bwana. Nguo zako hazikuchakaa, miguu yako haikuvimba katika miaka hii arobaini.” Mungu alikuwa akiwafundisha kujitegemea. Mwanadamu haishi kwa mkate tu, bali kwa neno la Bwana. Nadhani kuna dokezo katika Sala ya Bwana, “Utupe leo mkate wetu wa kila siku.” Unahitaji kuwa na ufahamu wa kumtegemea kwetu Mungu siku baada ya siku na alikuwa akiwafundisha hilo. Yesu anarejelea mana kama mfano wake mwenyewe kwa sababu Yesu anasema katika injili ya Yohana kwamba yeye ndiye mkate ushukao kutoka mbinguni. Ukiangalia Yohana 6:49, Yesu anasema, “Mimi ndimi mkate wa uzima; baba zenu walikula mana jangwani, lakini walikufa; lakini hapa kuna mkate ushukao kutoka mbinguni, ambao mtu aweza kula asife; mimi ndimi mkate ulio hai ulioshuka kutoka mbinguni.” Na sura hiyo yote inahusu mana kama mfano wa Kristo mwenyewe. Katika mstari wa 35 Yesu anasema, “Mimi ndimi mkate wa uzima,” na katika mstari wa 38, “Sikushuka kutoka mbinguni kufanya mapenzi yangu, bali mapenzi yake aliyenituma” na kadhalika.

Kwa hivyo ni sura ya kuvutia ambayo kuna mambo mengi yanayoendelea. Mwishoni mwa Kutoka 16, Bwana anasema tuhifadhi sufuria ya mana kama ukumbusho kwa siku zijazo. Angalia Kutoka 16 mstari wa 32, “Hili ndilo Bwana aliloamuru: ‘Chukueni pishi

moja ya mana mkaiweke kwa vizazi vijavyo, ili waweze kuona mkate niliowapa mle jangwani.” Mstari wa 35 unasema, “Waisraeli walikula mana miaka 40 hadi walipofika katika nchi iliyokaliwa; walikula mana hadi walipofika mpakani mwa Kanaani.”

Inashangaza unapoenda kwa Yoshua sura ya 5 mstari wa 12 baada ya Israeli kuvuka Mto Yordani na kukaa Gilgali unasoma, “Mana ilikoma siku moja baada ya Israeli kula chakula hiki kutoka nchi.” Hakukuwa na mana tena kwa Waisraeli baada ya kula mazao ya Kanaani. Kwa hivyo Bwana aliwapa Israeli riziki hii siku baada ya siku kuanzia mara tu baada ya kutoka Misri katika kipindi hicho cha kutangatanga hadi walipovuka Mto Yordani na kuingia katika nchi.

2. Katika Refidimu: Kutoka 17-18 – Waamaleki na Ushauri wa Yethro

a. Waamaleki

Tuendelee na moja zaidi kabla ya mapumziko yetu. 2 ni, “Huko Refidimu,” Sura ya 17 na 18. Unaona nina mambo madogo matatu: maji yanatolewa tena katika 17:1-7, kisha ushindi dhidi ya Waamaleki katika 17:8-16, na kisha ushauri wa Yethro katika sura ya 18. Kwanza, maji yalitolewa. Hii ni mara ya pili walipolalamika kuhusu maji na Bwana akatoa maji tena; hiyo ni katika mistari 7 ya kwanza na nitaruka hilo. Lakini nataka kutoa maoni machache kuhusu hoja ya pili, mstari wa 8-16, Waamaleki walishindwa na Waisraeli. Unasoma katika mstari wa 8, “Waamaleki walikuja na kuwashambulia Waisraeli huko Refidimu.” Matukio haya yote yalitokea Refidimu. Kumbuka katika 17:1, walipiga kambi Refidimu ambapo hapakuwa na maji. Lakini walipokuwa huko Waamaleki walishambulia na Musa anamwambia Yoshua atoke nje akapigane na Waamaleki. Kwa hiyo Yoshua anafanya hivyo na Musa mwishoni mwa mstari wa 9 anaenda kusimama juu ya kilima akiwa na fimbo ya Mungu mikononi mwake. "Basi Yoshua akapigana na Waamaleki kama Musa alivyoamuru, na Musa, Haruni na Huri wakapanda juu ya kilima. Muda wote Musa alipoinua mikono yake, Waisraeli walikuwa wakishinda, lakini kila aliposhusha mikono yake, Waamaleki walishinda. Mikono ya Musa ilipochoka, walichukua jiwe na kuliweka chini yake, naye akaketi juu yake. Haruni

na Huri waliinua mikono yake—mmoja upande mmoja upande mwingine—hivyo mikono yake ikakaa imara hadi jua lilipotua. Basi Yoshua akawashinda jeshi la Waamaleki kwa upanga. Kisha Bwana akamwambia Musa, 'Andika haya kwenye kitabu cha kumbukumbu, na uhakikishe kwamba Yoshua anasikia, kwa sababu nitaufuta kabisa ukumbusho wa Waamaleki chini ya mbingu. Musa akajenga madhabahu, akaiita Bwana ni Bendera yangu.' Alisema, 'Kwa maana mikono iliinuliwa kwenye kiti cha enzi cha Bwana. Bwana atakuwa vitani dhidi ya Waamaleki kizazi baada ya kizazi.'" Kwa hivyo hapa kuna shambulio hili la Waamaleki ambao, kwa njia, walikuwa wazao wa Esau, waliokuwa na uhusiano na Waedomu. Na waliposhambulia, Yoshua aliunda jeshi na kuwaongoza Israeli vitani dhidi yao.

Nadhani kwa ujumla, tunaweza kusema kutokana na hili kwamba tunaweza kujifunza kwamba kuna nyakati na hali ambapo upinzani wa kulazimishwa dhidi ya uovu unastahili hata kwa kiwango cha kwenda vitani. Hairuhusiwi tu, lakini wakati mwingine inahitajika. Bila shaka, hilo linaibua suala kubwa katika jamii ya Wakristo kuhusu swali la Vita vya Haki, na swali la Wapagani. Inaonekana kwangu kwamba kuna hali ambazo ni halali kwenda vitani bila kuingia katika mjadala mrefu kuihusu. Nadhani katika kesi hii tunahitaji kuweka hili katika mtazamo wa kihistoria. Nadhani hilo linatusaidia kuelewa umuhimu wa vita. Inaonekana kwangu kwamba shambulio la Waamaleki dhidi ya Israeli ni tukio lingine katika pambano hilo linaloendelea kati ya mbegu ya mwanamke na mbegu ya nyoka—kati ya ufalme wa Mungu na ufalme wa Shetani.

Shambulio lao, ukifikiria, ni shambulio ambalo kama lingefanikiwa, lingewaangamiza Waisraeli na kuwazuia Waisraeli kufika Sinai ambapo wangeingia katika agano na Yahweh na kuwa watu wa agano la Mungu. Huenda Waamaleki hawakuelewa yote hayo lakini shambulio lao lilikuwa tishio kubwa kwa kuanzishwa kwa Israeli kama watu wa agano la Mungu. Lilikuwa shambulio dhidi ya makusudi ya ukombozi wa Mungu kwa watu wake. Musa alipinga na Yoshua anatoka na kupigana. Musa anapotafakari hili katika Kumbukumbu la Torati 25, mstari wa 17, anasema, "Kumbuka waliyowatendea Waamaleki njiani mlipotoka Misri." Hiyo ni Kumbukumbu la Torati 25:17, "Mlipokuwa mmechoka na kuchoka, walikutana nanyi njiani,

wakawakatilia mbali wote waliokuwa wamebaki nyuma; hawakumwogopa Mungu. Bwana, Mungu wenu, atakapowapumzisha na adui zenu wote waliowazunguka katika nchi atakayowapa kuimiliki, mtaifuta kumbukumbu ya Waamaleki chini ya mbingu." Kwa hivyo Musa anasema hivyo na, bila shaka, huo ndio mstari wa mwisho katika kifungu hiki, "Bwana atakuwa vitani dhidi ya Waamaleki kizazi baada ya kizazi." Tunachokiona ni kwamba Israeli walipoingia katika nchi hiyo na kukaa na ufalme ukaanzishwa na mfalme wa kwanza alikuwa Sauli; moja ya mambo ya kwanza ambayo Bwana anamwambia Sauli afanye ni kuwaangamiza Waamaleki. Sauli katika 1 Samweli 15 anatoka lakini hafanyi hivyo. Aliwaacha kondoo na ng'ombe na Agagi, mfalme wa Waamaleki. Kwa sababu hiyo Bwana alimkataa Sauli asiwe mfalme. Inasema, "Kwa sababu umenikataa mimi, mimi nakukataa wewe." Ni kosa kubwa sana.

Baadaye zaidi katika historia ya Israeli, katika kipindi cha Uajemi, adui wa Esta na mjomba wake Mordekai alikuwa mtu aliyelitwa Hemani, Mwangagi. Unasoma hilo katika Esta 3:1. Wengi wanafikiri kwamba Hamani Mwangagi alikuwa mzao wa nyumba ya kifalme ya Waamaleki. Mfalme wa Waamaleki alikuwa Agagi. Samweli anamuua lakini Sauli alikataa. Kwa hivyo tena unapata katika kipindi hicho cha historia ya Israeli jaribio la kuwaangamiza Waisraeli na kuharibu makusudi ya ukombozi ya Mungu mikononi mwa Waamaleki hawa. Kwa hivyo inaonekana kwangu kwamba kuweka simulizi hili dogo katika mtiririko huo wa historia ya ukombozi kunasaidia kuona umuhimu wa kinachoendelea hapa.

Maoni moja tu ya mwisho kuhusu jambo hili la Musa kuinua mikono yake na kile anachofanya ili Waisraeli washinde, mikono yake iliposhuka walipoteza. Hakika hakuna uhusiano wa kimwili tu kati ya mikono ya Musa kuinuliwa na mambo yanamwendea Yoshua na jeshi lake lakini ni ishara ambayo nadhani tunapotoka kupinga uovu na kupigana dhidi ya uovu tunahitaji kufanya hivyo tukikumbuka kwamba ushindi na nguvu hutoka kwa Bwana na Bwana pekee. Sio nguvu zetu wenyewe zinazotuwezesha kushinda. Lakini ni Bwana ndiye anayetupa ushindi.

b. Ushauri wa Yethro   Jambo moja la mwisho kutoka sehemu hii na hilo ni sura ya

18 ambayo nimeita "ushauri wa Yethro." Yethro alikuwa baba mkwe wa Musa na Waisraeli wanaposafiri, wanakutana na Yethro na unasoma katika mstari wa 7, "Musa alitoka kwenda kumlaki baba mkwe wake, akainama na kumbusu, akamwambia kuhusu ukombozi wao kutoka Misri." Unasoma katika mstari wa 9 "Alifurahi kusikia kuhusu mambo yote mema ambayo Bwana alikuwa amewafanyia Israeli kwa kuwaokoa kutoka mikononi mwa Wamisri." Anatoa kauli ya kuvutia katika mstari wa 11, "Sasa najua ya kuwa Yahweh ni mkuu kuliko miungu mingine yote, kwa maana aliwatendea hivi wale waliowatendea vibaya Israeli." Lakini Yethro anaona jambo ambalo Musa alikuwa akifanya na kumpa ushauri. Ndiyo maana nataja ushauri wa Yethro. Unasoma katika mstari wa 13, "Siku iliyofuata Musa aliketi ili kuwa mwamuzi wa watu, nao wakasimama kumzunguka tangu asubuhi hadi jioni. Mkwewe alipoona yote ambayo Musa alikuwa akiwafanyia watu, akasema, 'Unawafanyia nini watu hawa? Kwa nini wewe peke yako unakaa kama mwamuzi, huku watu hawa wote wakisimama kukuzunguka tangu asubuhi hadi jioni?' Musa akamjibu, 'Kwa sababu watu huja kwangu kuuliza mapenzi ya Mungu. Kila wanapokuwa na ugomvi, huletwa kwangu, nami huamua kati ya pande zote na kuwajulisha amri na sheria za Mungu.'" Sasa nataka kukuelekeza kwenye marejeleo ya amri na sheria za Mungu zilizotolewa na Musa kabla ya Sinai. Nataka kurudi kwenye hili baadaye katika uhusiano mwingine lakini nataka tu kukuelekeza kwenye hilo. "Baba mkwe wa Musa akajibu, 'Unachofanya si kizuri. Wewe na hawa watu wanaokuja kwako mtajichosha tu. Kazi hii ni nzito mno kwako; huwezi kuishughulikia peke yako. Nisikilize sasa nami nitakupa shauri, naye Mungu awe pamoja nawe. Lazima uwe mwakilishi wa watu mbele za Mungu na ulete mabishano yao kwake. Uwafundishe amri na sheria."

Hapa kuna marejeleo mengine ya amri na sheria mbele ya Sinai. "Waonyeshe njia ya kuishi na wajibu wao. Lakini chagua watu wenye uwezo kutoka kwa watu wote— watu wanaomcha Mungu, watu waaminifu wanaochukia mapato ya udanganyifu— ukawaweke kuwa maafisa wa maelfu, mamia, hamsini na makumi. Wawahukumu watu wakati wote, lakini wawaletee kila jambo gumu; mambo rahisi watakayoamua wenyewe. Hilo litafanya mzigo wako uwe mwepesi." Umesoma katika mstari wa 24, "Musa

alimsikiliza mkwewe na akafanya kila kitu alichosema.” Walimletea Musa mambo magumu lakini kisha akapunguziwa muda wa kulazimika kuhukumu mabishano yote ya idadi hii kubwa ya watu. Tutazungumzia watu wangapi baadaye. Lakini jambo ninalotaka kukutafutia linakuwa muhimu baadaye: kulikuwa na amri na sheria ambazo Musa alikuwa akiwafundisha Israeli kabla ya sheria kutolewa katika Mlima Sinai na unasoma katika mstari wa 15, “Musa anasema, ‘Watu huja kwangu kutaka mapenzi ya Mungu.’” Kwa hivyo Musa alikuwa msemaji wa Mungu hata kabla ya Mlima Sinai. Umuhimu wa hilo nadhani unazidi kuwa wazi tunapoendelea mbele zaidi na kurudia tena baadaye.

Imenukuliwa na Olivia M. Gray
Imehaririwa na Ted Hildebrandt
Hariri ya mwisho na Katie Ells
Imesimuliwa tena na Ted Hildebrandt